

Je bent jong en je wilt wat, maar hoeveel toekomst krijg je?

Een bijdrage van Prof. Dr. Wout Ultee (Radboud Universiteit Nijmegen)¹⁾

De Nederlandse volwassenen vormen geen eenheid, laat staan de Nederlandse jeugd. Wegens de verschuivende getalsverhoudingen wint het onderscheid tussen allochtonen en autochtonen aan belang. Verder zullen door lagere studiebeurzen verschillen in onderwijsdeelname tussen jongeren met laag en hoog opgeleide ouders groter worden. Daarnaast heeft het toenemende gemak waarmee volwassenen kunnen scheiden als onbedoeld gevolg dat meer jongeren op school achterstand oplopen. Ten slotte zal, door de nadrukkelijke aanwezigheid van allerlei goederen, het percentage jongeren met riskante gewoonten niet dalen.

Jongeren en hun land van herkomst

Steeds meer Nederlandse jongeren hebben een of meer ouders die buiten Nederland zijn geboren. Dat wordt duidelijk bij een vergelijking van het percentage allochtonen onder de tien jaar in 2000 met het percentage allochtonen onder die leeftijd in 2010. Wanneer het binnenkomen van Nederland zo moeilijk blijft als nu, daalt het percentage allochtonen onder de tien natuurlijk op een gegeven ogenblik. Binnen de gemeente Amsterdam is echter eens gepleit voor de vastlegging van het aantal allochtonen van de derde generatie. Het vermoeden was dat ook zij het op school slechter doen dan autochtonen.

Jongeren en hun opleiding

Daarmee ben ik uitgekomen bij verschillen tussen jongeren in opleiding. Allerlei instellingen zijn bezorgd over de grootte van het schoolverzuim en het percentage 18-jarigen zonder startkwalificatie. De overheid schiep echter zelf die verschijnselen door de leerplicht te verlengen. Natuurlijk, het zijn leerlingen die verzuimen en voor een examen zakken, maar dacht de verantwoordelijke minister echt dat alle leerlingen blij zouden zijn langer naar school te kunnen en hun examens altijd zouden halen? Mede door het omvallen van de zuilen wordt van jongeren meer zelfstandigheid verlangd, en jongeren zijn ook mondiger. Maar ze moeten wel langer op school zitten. Als hun ouders weinig opleiding hebben en zo geen voorbeeld vormen, zijn scholen minder bij machte jongeren aan boord te houden. De kwestie is ook wat het aanscherpen van de leerplicht uithaalt. Ook zonder startkwalificatie kunnen jongeren beginnen, er is vraag naar 'ongeschoolde arbeid'. Vanzelfsprekend vinden mensen zonder diploma moeilijker werk, maar als iedereen een diploma heeft, dan krijgen ook gediplomeerden geen baan. Onderwijs is in bepaalde mate een 'positioneel goed'. De kwestie is eigenlijk in hoeverre spijbelaars het bij het verkeerde eind hebben. De lesinhoud is gewijzigd, en of die interessanter en nuttiger werd is twijfelachtig. Docenten

geven trouwens misschien minder goed onderwijs. Behalve op het percentage schoolverzuim onder jongeren, moet ook gelet worden op het percentage onbevoegde docenten.

De bezuinigingen op het beurzenstelsel zullen als onbedoeld gevolg hebben dat het behalen van hogere diploma's sterker dan nu voorbehouden blijft aan kinderen met ouders die zo'n diploma hebben. Met hoeveel schuld gaan studenten trouwens het grote leven in? Met een diploma heb je meer toekomst, Nederland is een 'diplomamaatschappij', maar met een diploma hebben degenen met studieschulden minder toekomst. Van de onbekende meerwaarde van het (overigens niet altijd behaalde) diploma moet immers de aflossing van de studieschuld worden afgetrokken. De uitbreiding van het onderwijs leidde tot meer sociale stijging, maar door de bezuinigingen wordt voor jongeren uit een lager milieu de stap naar een hoger milieu moeilijker.

Jongeren en hun ouders

Nu stap ik over van de toenemende gevolgen van het opleidingspeil van de ouders die jongeren hebben, naar de vraag in hoeverre jongeren thuis elke dag beide natuurlijke ouders treffen en welke gevolgen dat heeft. Het is gebleken dat kinderen van gescheiden ouders het op school slechter doen, wat ook strookt met algemene theorieën over binding en over leren door imiteren en volgen van voorbeelden. (Voor wie niet huis is in de sociologische literatuur: Tamar Fischer toonde dat in 2004 aan met mooie Nederlandse gegevens in een Nijmeegs proefschrift getiteld *Parental divorce, conflict, and resources*.) Als het uit elkaar gaan van ongehuwd of gehuwd samenwonende stellen met kinderen toeneemt (ik verwacht in elk geval niet dat dit sterk zal dalen), stijgt het percentage kinderen met een achterstand in het onderwijs. De Jeugdmonitor presenteert het percentage kinderen dat in elk jaar een echtscheiding meemaakt. Ik wil echter gegevens zien die een langere tijd in iemands leven bestrijken. Ga uit van alle 18-jarigen in 2010. Hoeveel procent van hen heeft tot dan meegemaakt dat hun ouders uit elkaar gingen, wat bedroeg dit percentage tien jaar geleden, en hoe hoog zal het over tien jaar zijn?

Jongeren en allerlei wetgeving

Over de bezuinigingen op het beurzenstelsel zeggen studenten op de universiteit dat hun ontplooiing in de knel komt en dat ze niet meer aan het verenigingsleven toekomen. Beurzen zijn er echter niet om te bewerkstelligen dat jongeren uit hogere milieus blijven roeien met andere jongeren uit hogere milieus. Het behoort een overheid ook niet te gaan om het percentage jongeren (of ouderen) dat lid is van een vereniging. Van belang is het percentage jongeren dat in hun vrije tijd jongeren uit een ander milieu tegenkomt, met inbegrip van een ander land van herkomst. 'Bowling alone' draagt weinig bij tot de maatschappelijke samenhang en 'bowling apart' versterkt de cohesie van Nederland evenmin.

De bevrijding van volwassenen sinds de jaren zestig van strikte wetgeving aangaande echtscheiding en andere zaken, heeft ook gevolgen voor de vrijetijdsbesteding van jongeren nu. De openingstijden van cafés zijn verruimd, cannabis is te koop in coffeeshops, en mensen mogen hun geluk in casino's beproeven. Volwassenen zouden oud en wijs genoeg zijn om zelf over deze dingen te beslissen. Ik vind het gek om cijfers te lezen over roken, alcohol en drugs onder jongeren, zonder cijfers te zien over volwassenen, en vooral hun eigen ouders. De vraag naar de mate waarin deze zaken van ouders op kinderen wordt overgedragen is bepaald belangwekkend. De liberalisering van Nederlandse wetten voor volwassenen maakt het onbedoeld jongeren moeilijker zonder kleerscheuren volwassen te worden.

Jongeren als klanten

Tot die liberale Nederlandse wetgeving reken ik ook allerlei verkooppraktijken. Nederland is een consumptiemaatschappij, of liever een overconsumptiemaatschappij, en de mate waarin er op jongeren gerichte reclame is toegestaan, is groter dan in sommige andere landen. Een aantal jaren geleden werd de fabrikant van Mars, Bounty en Twix, toen deze conciërges inschakelde bij een wedstrijd tussen scholen in het inleveren van de meeste wikkels, teruggefloten en Ronald McDonald bestaat nog steeds. De wet kan ook de telefoonschulden van jongeren terugdringen. Als er een accijns voor alcohol en tabak voor volwassenen is, kan er ook een zijn op snoepgoed en heavy fris voor jongeren. Er zijn al lang geen sigarettenautomaten op het station, de snoepautomaten kunnen eveneens verdwijnen.

De bestrijding van overgewicht, een sleutel tot de verbetering van de volksgezondheid, moet bij jongeren beginnen. Voorlichting haalt echter onvoldoende uit; nodig zijn tevens belastingmaatregelen en verboden. Als ouders ongezond eten, doen jongeren dat ook. Beroemde voorbeeldfiguren pakken trouwens verkeerd uit: Naomi Campbell is te slank, en jongens weten dat Elvis onder de pillen zat toen hij ze opriep geen drugs te gebruiken.

Het gaat behalve om het terugdringen van riskante gewoonten, ook om het bijbrengen van gezonde gebruiken. Een Nijmeegse student vond in zijn afstudeerscriptie dat als ouders sporten, hun kinderen dat met grotere kans ook doen (onafhankelijk van de opleiding en het inkomen van de ouders). Maar in de tijd nam de sportoverdracht af.

Jongeren en werkloosheid

Nederland behoort tot de landen van Europa met de laagste jeugdwerkloosheid. De economische crisis van het midden van de jaren tachtig bewerkstelligde veranderingen in de banden tussen scholen en bedrijven, waardoor jongeren sneller en beter worden ingepast. De vraag is in hoeverre dit zo blijft. Als het bedrijfsleven weinig winst maakt en de overheid tekorten heeft, staan deze

zaken onder druk. In bepaalde zin is het gunstig voor jongeren dat ouderen, door het optrekken van de pensioengerechtigde leeftijd, langer werken. Jongeren krijgen zo later meer pensioen. Maar als ouderen langer werken, komen er minder banen voor jongeren vrij. Ook als de pensioengerechtigde leeftijd langzaam wordt opgetrokken, neemt het aantal uiteindelijk per jaar vrijkomende banen af. Ik vrees dat dit tot meer werkloosheid onder jongeren leidt. Ouderen zijn gevestigd, jongeren blijven buitenstaanders.

Tot slot

Ik wil op de jeugdmonitor meer kunnen zien over personen die een deel van hun handelen op jongeren richten: hun ouders, hun docenten en verkopers die jongeren bewerken. Mijn monitor voor de toekomst van Nederlandse jongeren geeft 'pessimistisch' aan.

- ¹⁾ Prof. Dr. Wout Ultee is hoogleraar sociologie aan de Radboud Universiteit Nijmegen en heeft deze bijdrage op persoonlijke titel geschreven.